

PETŐFI-MUZEUM.

SZERKESZTIK :

DR. CSERNÁTONI GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik minden két hónapban. Előfizetési ára egy évre 2 ft 50 kr. Egy-egy füzet ára 50 kr.

Márczius—Április.

Kéziratok a szerkesztőségnek czímnzendők.
Kolozsvár,
Bel-Farkasutca 13. sz.

EMÖDY DÁNIEL.

1819—1891.

Ez év április 13-án ismét kesvedett egygyel azok száma, a kik Petőfihez közel állottak s a kiket a nagy költő igazán szeretett. Emödy Dániel, 1863 óta a sárospataki ref. főiskola jogtanára halt meg. Ifjú korában Pesten élt és a 40-es évek írói nemzedékéhez tartozott. Szoros viszony fűzte Petőfihez, Jókaihoz, Pákh Alberthez, Czákóhoz, Tompához, Kazinczy Gáborhoz és az akkori idők más kiváló szereplőihöz. Csengeryvel a Pesti Hírlapot, Kemény Zsigmonddal a Pesti Naplót szerkesztette. Részt vett a szabadságharcz viharában s Dembinszkyt ő fogadá Debreczenben francia üdvözlő beszéddel. Világos után az ő neve is a vértörvényszék áldozataiúl kiszemelt 32 író neve között volt. Hogy Petőfi mennyire becsülte, kitűnik az *Úti levelek*-ből, hol így emlékezik meg róla: «El-

kísért Váczig Emödy Dániel. Nem tudom: egyszer fogja-e a közönség e sorokat olvasni vagy . . . egyszer sem; de leírtam e nevet, hogy a hányszor olvassák leveleit, lássák egyszersmind leghívebb, legönzéstelenebb, és legtisztább lelkü barátaim egyikének nevét is. Barátja vagyok, mert ő is barátom, de barátja vagyok még inkább azért, mert ő jellem, oly erős jellem, a milyen e gyöngye korban kevés van, a milyen csak az lehet, kinek a szegénység volt dajkája és nevelője. Urak, tiszteljétek az ilyen embereket, kik kenyeret esznek, bár kalácsot ehetnének.»

A kiról Petőfi így nyilatkozott, nem lehetett közönséges ember. Csodálatos, hogy Petőfiről — tudunkra — egy sort sem írt és magánnyilatkozatai sem terjedtek el szélesebb körben. Azok, a kik utóbbi időkben közel állottak hoz-

zá, igen nagy szolgálatot tehetnének a Petőfi-irodalomnak, ha ilyes nyilatkozatait vagy esetleges följegyzéseit közzé tennék. Ferenczi Zoltán, e lapok társzerkesztője éppen a f. év nyarán akart a megboldogultnál látogatást tenni, a

mely kétségkívül igen eredményes lett volna a Petőfi-irodalomra nézve. A végzet azonban beleszólt s f. hó 15-én emlékeinek kincstárát is elfödte vele együtt az anyaföld.

Béke lebegjen hamvai fölött!

Csernátóni Gyula.

Szemere Pál és Petőfi.

Befüjező közlemény.

III.

Abból, a mint az idomról vélekedik Szemere, egyszersmind világos az a fontosság, melyet ő a belső idomnak, szerkezetnek tulajdonít a költésben s szerinte az a mód, melylyel a gondolat költői alakot nyer, teljesen és tisztán egyéni és benső. «Tánczos és színes, építő és kertész, szobrász és festő, hangász és poeta... mindnyájan mintegy emberfölötti, nemtői organummal fejtenek ki önmagokban bizonyos sejtelmet, előzetet saját architectonikájok felől, a műnem kisebb vagy nagyobb oeconomijára nézve: ezek többnyire mindnyájan hasonlóak a bogárhoz, mely selyemszálaít önnedvéből ereszti s gombolyítja föl; hasonlóak a hódhoz, mely nem példa vagy tanítás, hanem saját belsőstön sugalma után építgeti hajlokát.»¹ E fölfogás alapján többnyire «analitico-syntheticai» kritikáiban azt a constitutív menetet vizsgálja, hogy a szerkezet miként válik lyraivá, mert megjegyzendő, hogy ő kizárólag csak lyrai vagy ezekhez nagyon közelálló költeményekkel foglalkozik. Ehhez képest dalkezdetet, dalfolyamatot és dalbefejezést különböztet meg a költeményben,² (azonban dalfolyam

lehet több is benne) mindenik keretében a fok, fokozat momentumai-val.¹ A művészet ereje szerint aztán verselő, dalköltő és dalművész lehet az író. Ámde az a fokozat, mely a műben vagy annak egyik-másik részében nyilatkozik, egyéb, mint szorosan logikai, — teljesen lyrai.² Közelebbről megmagyarázható ennek jelentése egy pár példából. A XII. ciklusban „Valóirág“ cz. a Petőfinak „Mit ugattok, mit haraptok?“ cz. költeményéről szólván, kiemeli, hogy pl. az első sorban a «Mit ugattok, mit haraptok!... hitvány ebek» kifejezésekben nem az észnek versekbe foglalt eszméje és fogalma, hanem a szívnek gondolatja, az érzelem riadoz föl itt, megfelekezve az életről, mely az ebeknek nem torkukra, hanem orrukra szokta vetni a konczot.» Alább még na-

¹ Megjegyzi azonban, hogy bárha fejtegetéseiben legtöbbször e keretekhez alkalmazkodik, nem hiszi, hogy minden dalmű köteles volna ilyen lenni; „sőt, hol e három stadiumot alkalmazni nem lehet, ezeknek inkább találgatása, sejtelmese érzése oly büvel veszi körül a dalművet, mint midőn valamely szépen elkészült épület mellől a szemet botránkozottató fenyőszálakat, deszkákat, mint úgynevezett állásokat elszedve találjuk.“ (II. 73. 1.)

² Épen ezért megrójjá Bajzát, hogy egy dalt így dicsért meg: „a gondolatok logikai folyamattal ajánlkoznak.“ (II. 73. 1.)

¹ II. 14. 1.

² II. 73. 1.

gyobb logikátlansággal az ebeknek azt mondja a költő: «Nyirbáljatok üvegházak satnya sarjadékain»... pedig az előzményekből egyebet következtetnénk. Ugyancsak a versszak kezdetén valami alsóbbrendű udvarban képzeljük magunkat s mindjárt nyomban főuri üvegházba visz, majd az erdőcsősz házikójához, hol a vadvirágok nyílnak. «Tagadhatatlanul, veti utána, e szók, e kifejezések, e képek lyrai érzelmek szokellései.» Így tovább, a 2-dik szakban a költő érzelme emberi alakot ölt, a 3-dikban növekvő a kitörés, de szintén nem szorosan logikai; sőt már magában az sem az, hogy virágról szólván, nyirbálást említ, holott a virágot nem nyirják, mint a bokrot, sat. A 4-dikben már tűnik az érzelemvihar, «sokkal szelidebb és nemesebb, sőt mondhatni játszi érzelemmel váltja föl» s ez új felkiáltással, hogy ő a természet «tövises vadvirága», a dalt tökéletesen lyrailag fejezi be. (II. 65—66. l.)

Épen így veszi vizsgálat alá az „Élettusa” fejezetben (XIII.) Petőfinék „Édes öröm, ittalak már...” cz. költeményét Vajda J. és Halász Dezső költeményeivel együtt; de míg e kettő csak dalköltő, Petőfiben «dalművész» áll előttünk. Elmondván, hogy e költeményben valódi lyrai érzelem és nem pusztaszeme szólal meg, azt versszakok szerint megannyi «folyam»-ra osztja s szintén kiemeli azt a lyrai logikátlanságot, mely a lyrai érzelem lényege. A költő az élet nyelvén kezd szólani, előbb az örömről, mint multról, azután ennek ellenpárjáról, a keserű bűről, szintén mint multról, majdnem ugyanazon szókkal, és ez «az érzelem egyik ténye» szintén, majdnem

olyszerű, mint a refrain, «mi Be-ranger és Petőfi költeményeiben (ennél főképp a szeszélyesekben: Vízét iszom, vizet bizony stb.) tanulmányozásra méltó elvet nyújt.» E két folyamban (versszak) azonban némi hevesség, gyorsaság nyilatkozik, ámde a lyrának «oly érzelmeket szabad, sőt multhatatlanul kötelessége fogni föl, mik a dalmű újabb fokán, ha eddig gyorsak voltak, lassúdni kezdenek»... Ez történik itt a harmadik versszakban, először is a múlt időt jelenné varázsolja s még egyszer főlemlíti az örömet és bűt, mint ellentársakat, de aztán «félíg játszi, félíg hanyag és közömbös hangulatban így szól: „Szellő jön és odább fúj”; végre e szakban örömet az égig, sőt az égre emeli fel ebben: „fényes nap a sző öröme” sat. A negyedik szak szintén különbözik előzőitől. Ebben már «az élet nyelve a lyrai érzelem hangulatáig» száll föl s ez által a kétély eddigi édes és játszi dalfolyamait a monotonia elkerülése végett, keserű és komoly hangulattal váltja föl, mely az 5-dik szakban emelkedvén, ennek utolsó sorával a költemény mintegy első befejezését nyeri: „Múlt napjaim sirja felett Bolygó tűz az emlékezet.” De a költő még egy versszakot ad az egésznek befejezésül, ez e dal második befejezése: „Mozdulni kezd a levegő, Halk, de híves fuvalom jó, És tölem suttozva kérdi: Nem legjobb-e soh’ sem élni?” Az előbbi szakokban a költőt a kultárgyak ösztönözték nem eszmékre, hanem érzelmekre; ebben legmélyebb bensője ösztönzi e kifakadásra. «A jelen befejezés és az azt megelőzőtt folyamok között oly nagy különbséget érzünk, mi-

nélfogva mintegy megbúvólva azt vagyunk kénytelenek sejteni, hogy költésünk az egyház csarnokának szent küszöbén áll, mely csendet parancsolván, csak halk és suttogó nyilatkozatot enged meg.»

A „Vagy és élv“ cz. szakaszban (XVI.) Majthényi Flóra 5 költeményét, Petőfi „Utolsó alamizsná“-ját s Vörösmarty „Magyar költő“-jét ismerteti, s a Petőfi költeményében egy nehezebb menetelű, a magasból lefelé szálló művet lát. A bevezetésen és befejezésen kívül 4 folyamat talál e «fél narratív beszély, majd félyrai zene» természetű műben s azzal végzi, hogy «Petőfinak a nem tisztán lyrai, de történettel vegyes előadásnál fogva, még az olyannyira nagy költészen is, mint Vörösmarty, diadalmaskodni lehetséges volt.» Mellőzvéen a többit, csak ezt idézzük még: «Dalművésznünk nem mint magyar polgár működött (t. i. e költeményében), hanem — s ezt róla is nem sok esetben mondhatjuk el — világpolgárrá küzdötte fel magát. A költész vágyának és élvének jelen, inkább tagadólágos mint állítólagos, szelid ugyan, de — mint a berekesztés mutatja — gúnyszerű, csipős hangulatú dala bármely nemzeti hallgatóban teljesen és tisztán emberi részvétet, érdeket és hatást ébreszt föl, elannyira, hogy kezdetben és folyamban elérzékenyülést, a befejezésben pedig felvidulást nem éreznie, sőt efféle történetet csak gyanítanunk is merő képtelenség. Önkényt következik, s a mondottak után fölösleges megjegyeznünk a különben tetemes dícséretét, miszerint itt Petőfi személyességének legparányibb nyomával sem találkozunk.»

Nem ismertethetvén minden egyes költeményről szóló fejtegetéseit,¹ egy másik, Petőfibre gyakran alkalmazott elvére térünk át, melyet az előbbieken is már többször említünk, t. i. hogy a lyrában nem eszmének, nem gondolatnak, hanem a legélénkebb, legvalódibb s egyszersmind legkimagyarázhatatlanabb lyrai érzelemnek kell megjelenennie s így dictiója mindig lyrailag inspirált, mely épen ezért, ha valódilag nyilatkozik, első személyben szól, vagyis nem mást zeng a lyrikus, csak önmagát. Ez a felfogása élénken nyilatkozik az Erdei lakról szóló tankölteményében, kivált a hozzá csatolt magyarázó fejtegetésekben; (II. 27—35. l.) de legvilágosabban a következőekben mondja el: «Gondolat és eszme, mint egyedül az ész és elme szüleményei, nem lehetnek a költői műnek anyaglatai (materialái) mindaddig, míg, a hellen gondolkodás és nyelv szerint, ilyenekké csinálva nincsenek; a mi nemesebb gondolkodásunk és nyelvünk szerint pedig mindaddig, míg fölszerkentve, fölébresztve, vagy a

¹ A teljesség kedvéért ide igtatjuk, hogy Petőfi mely költeményeiről szól. Ezek a következők: Erdei lak (V. Erdei lak és Petőfi. II. 27. l.) Drága orvos ur... Szállnak reményeink... Szerelmem zúgó tenger... (VI. Remény. II. 35. l.) Széphalmon (VII. Kazinczy Ferencz. II. 47. l.) Úgy sírhatnak!... Nem sirok én... (VIII. Nagy legény baja. II. 49. l.) Mit ügátok, mit haraptok... (XII. Vadviág. II. 65. l.) Edes öröm, ittálak már... (XIII. Elettsa. 67. l.) Megy a juhász számaron... (XIV. Juhász tusa. II. 75. l.) Utolsó alamizsna. (XVI. Vagy és élv. II. 81. l.) Emlékezet! (XVIII. Emlékezet II. 97. l.) Miljom átok, bort a billikomba... (XX. Dithyramb-főle. II. 103. l.) Dalaim, Képzetem (XXII. Töredék. II. 116. l.)

legsajátabb szó szerint, felköltve nincsenek. E munkálkodást a *szelleműlttség* (inspiratio) képes egyedül eszközölni. Azonban a mely verzeseten e munkálkodásnak világos nyoma van, — bár egyébiránt annál fogva hibás, mert helytől és időtől eltért — mégis elsőbb, mint az, mely helyhez és időhez hű maradt ugyan, de a szellem és szív élő és beszédes gondolatja — az *érzemény* helyett csak holt vagy legalább szendergő gondolatot hoz elő.» (II. 49. l.)¹

Egyéb megjegyzéseiben Petőfi költészetét egyetemlegesnek mondja (II. 35. l.), máshelyt „*Szerelmem zugó tenger . . .*” cz. költeményéről azt mondja: «a jelen műdal, a dal befejezésében, magasztosságban és föntségben még» Arany «Remény» cz. költeményével is «vetélkedik és verseng». (II. 43. l.) Megjegyzi továbbá, hogy Petőfi legtöbb dalát «nem szóláson, nem mondáson, hanem kifakadáson szokta megkezdeni.» Ő «a háromfejű költészetsárkány első és legifjabb fejedelme.»² «Petőfinek az egyik legnagyobb érdeme, hogy a nyelvet nem tekinti egyébnek, mint a mi nek az a költészet törvényei parancsolják, ugymint *eszköznek*. Nemcsak meggyőzi a nyelvet, de hatalmasan uralkodik rajta; sőt mikor helye és ideje van (ezt pedig, talán mondhatni, sohasem csatlódó érzelmei sugallják meg) elég erős képzeletét fékezni, érzelmének alárendelni és — hallgatni . . . » (II. 72. l.) «Költészünk költeményei általjában és egyetemleg talán annál fogva legmagyarabbak,

mivel *nyelvoünk kedélye és az öv rokonok.*» Neki «önbelsejében buvárkodó bölcsesége» s ennél még ragyogóbb tulajdona, az őszinteség súgja, hogy nem versekbe foglalt pusztá, életnélküli gondolatot, hanem lyrai érzelmet szólaltasson meg. (II. 117. l.) Megjegyzi azt is még, hogy Petőfinek, valamint Shakespearenek, megvan az a szerencsés tehetsége, hogy ki bírja fejezni azt a talányos lélekállapotot, midőn nem tudja, hogy gondolatja mi? «Talán éppen ezen, csaknem páratlan tulajdona az, melynél fogva, mint már említettük, minden költészeink között legnagyobb közönséggel bír.» (II. 119. l.)

Látható az elmondottakból, a mint ez Szemere túlterhelt s gyakran nagyon homályos előadásából összeállítható volt, hogy Szemere magasra becsülte Petőfit s kivált természetből nyert adományaiban. Azonban Petőfit nem mindig vizsgálta elsőrangú műveiben, ciklusainak alárendelte a helyest s általában tervezetében inkább szélső mint magasabb szempont nyilatkozik. Innen, hogy éppen úgy tesz jelest, mint kevésbé jelest vizsgálata tárgyává. Másrészt maga is mondja: «ingatag és változó-kony minden s kivált a szépliteraturai kritika», ugyanazon művirágból ma mézet, s holnap mérget szív. De valóban nem is tudott nézeteiben megállapodni. Folyton habozva inog, hogy megmaradjon-e a mellett, a mit mondott s ha elveiben nem is, de ezek alkalmazásában meggyőződése nem elég szilárdak. Ha ezt tudjuk, nem fogunk nagyon meglepődni, ha a «dalművész» nevezet után, melyet Petőfire többször alkalmaz, ezt ol-

¹ L. még II. 120., 174., 177. III. 345. lap sat.

² II. 70. l. Háromfejű költészet-sárkány, mert 3 feje van: eposz, dráma, lyra.

vassuk ötletei közt: «*Petőfinél* senki sem érti inkább, hogy kell a *hegedűvonót* amúgy czigányosan rántani. De a *lant* nem az ő competenciája» és hogy: «A bőség, *változatosság* nélkül, monotonitása lesz, s utóbb önmanierre. Petőfi változatossága nem is hasonlítható a Vörösmartyéval». Majdnem megütközünk e badar megjegyzéseken a fentebbiek után s csalódva gondolunk Petőfinék erre a legelső aestheticusára, ki fölismerete különben a költőben «a felhők madarát», azt, a ki áttört a szabályokon, hogy újakat alkosson. Még nagyobb a csalódásunk, ha Szemereinek egy Kazinczy Gáborhoz 1856. május 10-ről intézett levelében olvassuk a következő sorokat „*Ének és dal*“ cz. alatt:

Anyagtorlasz, tömbbe hányva, hozzád-
túled,
Nem ház, nem palota, sehogysem épület;
A koporsó hulla-rekesz, ha nincs orma;
Ének, dal-korcs, ha egy nálok bel- s
külforma;
Nem azért, mert egyik hosszú, másik
rövid,
De, mert mind a kettőt más-más bor-
dák szövik.
Annak jövője van, ennek csak haj-
dana;

Az mind zene, mind táncz, ez több-
nyire dana:
Amazt képviselik Berzsenyi és Himfy;
Ez Petőfi volna, volna, de csak rímű.
Az önmagában lel subjectet, objectet,
Ez legtöbb alapot külvizszo nyra fektet.
Az bátor, de szerény, ez önhánya-veti;
Az világnépies, ez null-nép-nemzeti.
Azt szűli fő és szívé, magas és mély elem,
Ez élczen, szeszélyen, ötleteken terem;
Az, mint fölkezt, oltár körül zsoldárkodik;
Ez a termekben is dió-m-dánomkodik.
Annak útja fényes, ezé poros gyepes,
Egben szárnyal amaz, ez csak földszínt
repes.
etc etc etc.

Az önbizalom hiánya, melyről ugyanott beszél, arra vitte 71 éves korában, hogy merénylő gyanánt rontsa össze mindazt, a mit Petőfiről oly melegen és lelkesen érzett, gondolt és éveken át folyton írt és újra írt. Csak az a vigasztaló, hogy e röpke és szeszélyes ötleteket s nyilatkozatokat nem lehet hasonlítani ahhoz a fáradságot megvető gondolhoz, melyiyl „*Dalverseny és magyarázat*“ cz. a. élete egyik legfőbb művét dolgozta, meg átdolgozta s így nem is tulajdoníthatunk nekik az ebben foglal-
takéhoz hasonló fontosságot.

Ferenczi Zoltán.

Költemények Petőfiről.

XX.

Viasszaemlékezés Petőfire. *

Január 1. 1859.

Szegény Sándor, szegény Sándor! . . .
Istenitnek, magasztalnak;
Bezzeg, bezzeg van most becse,
Melyet írtál, minden dalnak.

Melyet egykor kis szobádban
Zengettél a föld népének,

* III. 343. 1.

* Csokonai album, 1861. 57. l.

Fényes, pompás palotákban,
Harsog a dal, zeng az ének.

A szerény kis lantot, melyet
Ajándékoztak a muzsák;
Babérral a nép s arannyal
A tudósok koszorúzzák.

Nemzedetnek, melynek éltél,
Szíve meg van hatva mélyen;
Kárpátoktól Adriáig
Harsog e hang: Éljen, éljen!

S midőn neved tisztelettel
Emlegeti édes hazád:
Az „éljen“-re nem csak Rajna,
Albion is viszhangot ad . . .

Szegény Sándor, szegény Sándor!
Nem így volt ez hajdanában
Midőn nekem panaszkodtál,
Ott, abban a kis szobában! . . .

Szegény fiu! élsz-e még te?
Mert nem látta senki sírod;
Ha élsz: visszatartóztatni
Örömkönnyed most nem bírod.

Érzi-e mély szived e szent
Örömet e föld lakában?
Vagy dicsőült lelked érzi
Odafele a jobb hazában!

Hol már elébb adott az ég
Csillagokból fénykoszorút,
Hogy, mely oda is elkísért
Elűzze a nehéz borút .

Abárhól légy, — itt a földön,
Vagy leut karján a halálnak
S fent az égből: fáj nekem, fáj,
Hogy szemeim nem találják

Önző hideg korban élünk,
Oly kevés a tiszta ember;
A beteg szív néma, szótlan,
Panaszhangot adni sem mer!

Költőt s embert egy személyben.
Tiszteltem én rég tebenned;
Sorsodon nem sirtál s másén
Szemedben a köny felengedt.

Ugy szeretném föl — kitárni
Bánatát az én szívemnek,
Melylyel egyre vérzi a mult
S minden percze a jelennek.

De szívembe mind bezárom,
Óh miért is ömlesztaszem ki?
Csak kevés ki értené azt
Te kivéled, vagy tán senki? . . .
Losonczy László.

XXI.

Petőfy és Csokonai.*

Petőfy és Csokonai Mihály
Találkoztak együtt,
Nem a földön, de a sötét sirban,
Hol a holt csak föltámadásig van,
Hol a nap már nem süt.

Petőfy és Csokonai Mihály
Összelelleztek,
Ráborultak egymás kebelére,
Ajk az ajkhoz, szív a szívhez ére
S hullottak a könyek.

Petőfyhez Csokonai Mihály
Íly szavakat ejtett:
Igáz-e az, lellem édes öcsém!
Hogy megfáztál Debreczen közepén,
Míg a lantot verted?

Csokonai Mihályhoz, Petőfy
Ezt a kérdést tette:
Hát te bátya! éhez téll csakugyan,
Míg más bitang eme nagy faluban
A kalácsot ette?

Petőfy és Csokonai Mihály
Feleletet vára:
De nem szólott sem egyik sem másik:
Feleletül sűrű könnyben-ázik
Szemeik sugára.

Pájer Antal.

Közlő: *Ferenczi Zoltán.*

* Csokonai album. 1863. 163. l.

Petőfi „Rózsavölgyi halálára“ cz. költeményéhez.

Petőfi a nevezett költeményt, mint tudjuk, 1848-ban írta, mikor az általa annyira kedvelt zenész meghalt. Ez alkalommal azonban nem a költemény megírásának körülményeiről lesz szó, hanem egy irodalmi áramlatról, a mely az 50-es évek elején egy pár esztendeig veszélylyel fenyegette a magyar irodalmat s a mely ellen megindított harczban a «Rózsavölgyi halálára» cz. költeménynek is szerepe van.

A szabadságharc után ugyanis a politikai élet megszűnván, majdnem minden intelligens, vagy magát annak képzelő ember az irodalmi téren keresett magának szórakozást vagy munkát. A lapok a szó szoros értelmében el valának árasztva költeményekkel, elbeszélésekkel és vidéki levelekkel. Talán azóta sem írtak mindössze is annyi «vidéki level»-et, mint a mennyi az 50-es évek lapjaiban megjelent. Úgyszólván: egész irodalmi műfajja kezdett válni ez is. Némelyek jobb ügyre méltó szóbőséggel írnak le egy-egy vidéki öszejeövetelt, fürdői mulatságot vagy házi estélyt és a nevöket is aláírják, mint valami fontosabb irodalmi vagy politikai dolgozat alá. Ismeretes, hogy Arany János a Vojtina leveleiben kigúnyolja úgy e roppant vers-, mint levél-bőséget is; szölván a Balatoni levelekröl, a melyek a leghosszabbak és a legsűrűbben érkezök valának mind azok között, a miket csak a «Hölgyfutár» és más lapok is közöltek — s egy Pap Gábor nevű, különben jól és lelkesen író levelezötöl származtak.

Különösen a «Hölgyfutár»-ral

gúnyolódtak sokat a többi lapok, szemére hányván szerkesztőjének, hogy igen sok rossz verset közöl s minden «új poétán» kapva-kap. Bizonyosan ennek tulajdonítható, hogy 1856-on kezdve a «Hölgyfutár» sem közöl mindennap költeményt, mint a hogy eddig tevő — sőt, hogy maga is közreműködjék az u. n. „*vadpoéták*“ ellen minden lapban megindított harczban, olykor-olykor «Irodalmi szemle» cz. rovatot közöl, a melyben hol a könyvpiacz újabb termékeivel, hol pedig az egyes lapok közleményeinek kritikájával foglalkozik.

Az 1856-diki évfolyam 147-dik számában különös hévvel támadja meg a hivatás nélküli és utánzó költöket egy Pap Miklós nevű verselőnek «A vén muzsik» cz. költeménye alkalmából, a mely az akkori «Kolozsvári Közlöny» Erdélyi muzeum című és Vida Károly által szerkesztett melléklapjában jelent meg 1856 junius 19-én.

A *Hölgyfutár* cikke a következő karakterisztikus bevezetéssel kezdődik: «A *vadpoéták* magyar irodalmi különösségek. Különösségek, de korántsem ritkaságok, sőt inkább oly rendkívüli bőségben teremnek, mint eső után a gomba, vagy ecetben az infusoriák. Találhatók ugyan helyel-helyel más irodalomban is, de oly nagy mennyiségben s csodálatos alakokban sehol — mint nálunk.

Ezek a jámbor szerkesztök s olykor-olykor a közönség rémei. Mindig a lapok körül zongnak alázatos kérelmekkel, rettenetes ambíciókkal, s sokszor kimagyaráz-

hatlan követelésekkel, mint a tisztai ember fülei körül a szünyogok.

A szünyogokkal némi rokonságban is vannak, a mennyiben phantáziájuk, költészetiük, s egész lényük szünyogsovány, s rendesen vízenyősségeken táplálkoznak, alkalmatlanok, kellemetlenek, mint a szünyogok» etc.

A folytatásban el vannak mondva mindazon pressiók, a melyeket a szerkesztőkre gyakorolnak, csak-hogy verseik megjelenhessenek. A legtöbbben öngyilkossággal fenyegetőznek — «de» — folytatja a *Hölgyfutár* cikkezője — «büszke önérzettel mondhatjuk, hogy mind e rimázkodásnak, fenyegetésnek érzéketlenül ellenállánk, csakhogy szép olvasónőinket ne legyünk kénytelenek megkínózni. Az «Erdélyi Múzeum» úgy látszik sokkal gyöngébb szívű.

Közelebb egy verselőt mutatott be, ki egyszerre két bünnel születt az irodalom terén. Egyik bűne az irgalmatlan rossz verselés, a másik a még irgalmatlanabb szellemtolvajság.

Elsőért nem szóltunk volna, mert olvastunk mi ennél még rosszabb verseket is (természetes kéziratokban) hanem az utolsó bünt nem hagyhatjuk említlenül, miután az egyik legnagyobb költőnk Petőfin, példátlan vakmerőséggel követte-tett el.

E verselő nevét kimélethből elhallgatjuk.

Egy «Vén muzsikus» című vers jelent meg tőle az Erdélyi múzeumban. Valóban múzeumba való természeti ritkaság, de nem a vers, hanem a ki gyártotta. Mert vagy azon hitben van, hogy költeményével széles Magyar- és Erdély-országot bolonddá teszi, vagy azon

meggyőződésben él, hogy az irodalmi kommunizmus korszakát kezdjük, midőn a kinek semmije sincs, vehet azéből, a kinek sok van. Az egész vers nem egyéb, mint ügyetlen transscriptiója Petőfi egy magasztosan szép költeményének. E költemény címe «Rózsavölgyi halálára». A hogy eszünkbe jut, idézünk belőle egy pár sort.

Vén muzsikus, mit vétettem te neked,
Hogy mindig csak szomorítás engemet.
Keserű volt, mikor szólt a hegedűd,
Hejh, nem szól már, az nekem még keserűbb.

Petőfi így kezdi. Az utánzó szinte ily formákat mond:

Vén muzsikus mért vagy oly szomorú?

Mit vétett, hogy elvetetted nyirettyűd?

Hej, nem szól már vén barátom, hegedűd?
Neked is fáj, de nekem még keserűbb.

Petőfi így végzi elegikái dalát:

— — — — — hajlékára mutatott,
Mi van benne? Hegedű és koldusbot.

Az utánzó költeménye, az az szerzeménye (alföldi értelemben) pedig így végződik:

Nagy bán a szegeletre mutatott,
S a szeglethen ugyan mi volt? —
Koldusbot!

Idézhetnénk minden versszakból, de az, ezek után, már fölösleges. Mi jól tudjuk, hogy egy szerkesztőnek annyi baja van, mikép lehetlen, hogy némely dolog el ne fussa figyelmét, azonban mégis szerföltött csudálkozunk, hogy ily szembeszökő plágium — mely ép a legnépszerűbb költőn Petőfin követtetett el — mégis megjelenhetett valahol.

Az «Erdélyi múzeum», megvagyunk győződve ezután óvatosabb lesz, vagy talán fölhangy jószívűségével, melyet a vadpoéták rendszeren úgy ki szoktak zsákmányolni,

mint a vámpirok az utazók tehetlenségét.»

Eddig tart a «Hölgyfutár» közleménye, a mely, legalább a plágium vádját illetőleg, határozottan túlzott. Az Erd. Múzeum közleménye rosznak rosz az igaz, de a «Hölgyfutár» cikkezője által érintett pár soron kívül semmi sincs benne, a mi a Petőfi költeményére emlékeztetne, már csak azért sem, mivel oly gyenge, hogy sajnáljuk tőle a helyet a végre, hogy egész terjedelmében közöljük. A főnnebb idézett helyen úgy is megtalálhatja bárki, ha tüzetesebben akarná összehasonlítani.

A «Hölgyfutár» még egyszer rátér a «Rózsavölgyi halálára» cz. költeményre azon alkalomból, midőn a híres zenész fia, Rózsavölgyi műárús összegyűjtve akarja kiadni atyja jelesbb zeneműveit.

A H. F. 1857-iki 19-ik számában (jan. 24.) így emlékezik meg e körülményről: «A magyar közönség még emlékezni fog azon ihletett zenészre, kinek halálára Petőfi egy szép költeményt írt, mely így kezdődik . . . (Idézve a

négy első sor.) Ez a zenész Rózsavölgyi Márk volt, ki Eüterpe rózsavölgyein andalogva sok szép koszorút kötött a nemzetnek édes dalokból, búskomoly dalokból. Ha a magyar zenei lángész-háromság, Csermák, Lavotta, Bihary, a mult évtizedekben szóba jött, mindenki édesen gondolt rá, hogy van még egy hegedüsünk, és ez Rózsavölgyi. Hanem halála után nagyon hamar elfeledtük biz őt is, mint a többit, s nem igen emeltünk emléket nagy tehetségének. Most azonban lesz végre egy szép vallallája, melynek köveit őnmaga hordá össze, s melynek csak összeállításra lesz a másé. Ez a más saját fia, Rózsavölgyi műárús, ki atyja becses műveit régóta gyűjtögeti s olcsó füzetekben adandja ki. E füzeteket minden zeneértő birni óhajtja, miután ezáltal igen jeles zenefűzérhez jut, s a mellett ez elhunyt özvegyén segélyve, elismerését tanúsítja azon zenész iránt, kinek hajlékában, a míg élt, a költő szerint alig volt más, mint «hegedü és koldusbot».

Csernátoni Gyula.

Adatok Petőfi követjelöltségéhez.

VI.

Ekközben Nagy Károly is válaszolt a Petőfi jun. 21-diki nyílt levelére; de nem akadt lap, mely kiadta volna s így a Pesti Hírlap «Hirdetések» rovatában, nyomatta ki július 5-én (622. l. 99. sz.) épen abban a számban, melyben Petőfinak «Pest, jul. 4.» cz. alatt megjelent a «Nemzetgyűléshez» cz. költeménye. E cikk a következő:

Szabadszállás, június 21-ike 1848.

Szózat Petőfi Sándorhoz!

Ön, Márczius Tizenötödike lapban

egy cikket közöl, melyben a szabadszállási kerületben június 15-én tartott követválasztást, a megtorlott önzés, megsértett hűség 's meghírsült szép reményszülte méltó boszujából, elferdített alakban tünteti fel, — 's epébe mártott tollal, mind azokat, kik önt követségre nem segíték, az értelmiség osztályát, ide értem a szabadszállási, fülöpszállási, számra mintegy 560 választókat, és így az egész 1020 főt számláló választó testület általános többségét, továbbá Szent Miklósról mintegy 160-at, Lacz-

házáról mintegy 50-et, kik t. i. a választáson megjelentek, — fekete szinnek mázolja, 's olly gunyos címekkel illeti, mik — hidje el ön! nem azon egyénekre, de az elfogulatlan ítélő előtt, ön jellemére vetnek homályt, mert ha a' radical kört naponta látogató olly piszkos kifakadásokat enged magának, — a' művelődés tüzpontjától távol esőtől joggal követelhető, miként önt, sokkal kíméletlenebb 's meggyalázóbb címekkel halmozza. Ön barátom! olly álhitet táplál, mintha ügyének, ellenfele földig lepiszkolásával, nagyobb nyomatékot 's fontosságot adhatna, csalogdók! A' közvélemény, mint igaz bíró, értesülvén hitelesen a' választás folyamáról 's ön feltolakodásáról, — kimondja ön felett az ítéletet, melly ön szavait használva így hangzik: «Ez pimaszság Petőfitől, ez nem egy népköltőhöz, de egy pusztai betyárhoz sem illik.» Azonban vigasztalja ön magát, lesznek, kik ön mellett mentőleg lépve föl, elmondják: Cuncta licent 'sat.

Ön azt mondja: hogy a' választók itatása, a' választás 's ön ügye megbuktatása akként történt, miként az említettem cikkben előadatik, hogy előadását hiteltre emelje, esküszik, miszerint isten önt úgy segítse, miként igazat mond. Bizony, könnyen ellebben ön ajkáról az eskü 's gondolatlanul iktatta cikkébe az «isten úgy segítjen»-t, mert önnek azon előadása: miként a' szabadszállási, fölőpszállási, szent-miklósi és laczházi nemkaputos választók ön részén voltak, hogy a' választók ön gyalázásával, nem pedig republicanistikus elveinek föltüntetésével 's önnek májusi napokban, a' museum téren tartott népgyűlésben a' minisztérium iránti csufos bizalmatlanságot hirdetett beszéde előállításával vonattak pártom-

ra; továbbá, hogy a' választók, választás előtti éjen lerészegítették, 's hogy a' szabadszállási nemzetörség ön 's pártja ellen felfegyvereztetett: aljas rágalom, alávaló ráfogás, 's szemtelen hazugság, 's ezennel fölszólítom önt, bizonyítsa be, hogy a' választást megelőző éjen csak egy csepp boromat is ivott-e meg valaki, és a' bösztöri korcsmában megbízásomból adott-e a' korcsmáros csak egy itcze bort is valakinek, akkor legyen az egész ország színe előtt becstelen gazember, és míg ezeket nem igazolandja ön, önt nevezem, eddig megőrzött becsületembé aljasan gázolni törekvő gazembernek.

Hála a' fölvilágosodás századának! kiemelkedett e' kun értelmiség azon kiskorúságból, hogy ön ellenében, bármelly becsületes kunpolgárnak itatásra és vesztegetésre volna szüksége.

Miután a' választás folyamatát, a' követválasztmányi bizottmány jegyzője terjedelmesen közölni fogja, felhagyok annak részletes taglalásával, ha azonban találkozni, ki a' jegyzői előadásnak sem adna hitelt, utasítom pestmegyei birtokos gróf Zichy Ferencz és pestmegyei pénztárnok Hájós Menyhért polgártársakhoz, kik a' választáson jelen levén, a' követválasztásnak szemmel látott érdektelen tanúi; most tehát szorítkozom egyedül személyemre szórt diszes epithetonokra.

Ön engem gőgösnek mond: minden czim megillet inkább, mint ez, gőgös kevélységről ugyan soha meg nem rovtattam, kérdezzeti meg ön bárkit pesti ismerősim közül.

Ön engem butának mond: igaz, hogy teremő észtehetséggel 's ropant tudományossággal nem dicsekedhetem, de hiszen! ön fejének sem kell abroncs; én szeretem hazám

ugy, mint ön, de még talán jobban, mivel engem hazámhoz több érdek csatol, van tiszta felfogásom, tisztább, mint önnek; van jellemem, szilárdabb, mint öné; talán több képzettséggel is hízlelhetem magamnak a' tanok minden ágában — a' költészetet kivéve — mint ön, talán én is ismerem a' nép szükségait, mint ön, talán én is csak ugy nép közé tartozom, mint ön, vagy talán nemességem miatt nem is vagyok képes fölfogni a' nép érdekeit? Ön nagyon elbizott, de mibe, abban, hogy a' Pegazus farkába ön is fölkapaszkodott. Ön, barátom, nagyon hiu, a' fölöttébb hiuság pedig higvelejűséget föltételez.

Ön azt is mondja: hogy én Szluha teremtménye vágyok. Nem tagadom, hogy Szluha Imre főkapitánysága alatt, előbb mint városi főjegyző, később mint kerületi tisztviselő szolgáltam, de hogy nem voltam szolgálalkü, lábnyaló, megmutatja a' következő tény, mert én neveztetém elnökévé azon kerületi bizottmánynak, melly a' pákai gazdálkodás körüli visszaélések kipuhatólásával megbízott, továbbá a' XXV. t.cikk nyomán népképviselőre alapított hármaskerületi közgyűlés két hivatalra kijelelt, 's a' hármaskerületek választó testülete, hármaskerületi közhivatalra föl is választott, ha követnek ki nem kiáltatom.

Ön «cine mintye»-t is emleget. Barátom, az oláh ezt akkor mondja, mikor ellenfelét orozva akarja leverni. Hát még illy alávaló gondolat is fordulhat meg ön agyában? keblem illy nemtelen boszút nem ismer. Ha yelem baja van önnek, mint volt Antagonistájával, nyílt sisakkal szembe, Petőfi elől soha semmiben is hátrálni nem fogok.

Megvallom, sokáig tudtam elha-

tározni magam önhöz intézett e szózatra, tudván azt, hogy vinco seu vincor semper ego maculor. Olyan ön, mint a' fertőbe hevert disznó, melly minden hozzá közeledőt kiméletlen bekever. Isten önnel.

E' sorok azért jutottak a' hirdetések sorába, mert három szerkesztő kísértetvén meg a' felvételre, egyszerűen utasítottam el. — A' Martius 15-ike szerkesztője Pálfi ur beküldött szózatom átadójának így válaszolt: «e' nagyon hosszú, föl nem vehetem. — Átadó: Hát Petőfi nem volt hosszú? — Pálfi: hjaj, az a mi emberünk! Átadó: ön lesz olly méltányos 's lovagias, hogy megtámadottnak igazoló sorait fölveendi. Pálfi: tudjuk mi nagyon jól, hogy Petőfinak van igaza!»

Szegény Pálfi! kár volt pesti birónak nem tenni, ki a' nélkül, hogy a' másik félt kihallgatná, szolgáltat igazságot! — lám, lám, ki meri őt rövidlátónak nevezni?

Csernátóni pedig, ki rögtön okosabbat szólni nem tudott, a' Budapesti Híradóhoz utasította megbízottamat.

A' Pesti Hírlap szerkesztője ígérte fölvenni, ha az 6 lapjában megjelent szellemben lesz föltéve czáfolatom! ugy de — becsületére legyen mondva a' szerkesztőnek — kihagyván abból a' személyemre vonatkozó czáfrangos epithetonokat, ez uton méltó elégtételt nem nyerhettem volna.

A' Radical Lap szerkesztője, mint mondá, nagyon el levén lapja foglalva, nem közölheti 's egyszer'smind csudálkozott Martius 15-ike szerkesztője lovagiatlanságán. — De édes Mérei ur, ha ön radícálnak tartja magát, önnek nem szabad így felelnie! ön magáévá tette Petőfi ellenem tett vádjait egész piszkosságában, illő hogy az arra tett feleletét is elfogadta legyen.

Nagy Károly

VII.

Erre a Pesti Hírlap, következő számában (100. sz. 626. l. jul. 6.) a szerkesztők, Csengeri Antal és Kemény Zsigmond, a következő nyilatkozatot adták ki: «Kötelességünknek tartjuk kijelenteni, hogy azon gyalázatos cikk, mely tegnapi számunk hirdetésményei között Nagy Károly aláírásával Petőfi ellen megjelent, tudtunkon kívül ígtattatott a hirdetésményi rovatba. E rovat szerkesztését egészen elkülönözve, a kiadók¹ magok kezelik. — A P. Hírlap szerkesztői.»

Petőfi ekkor Jókai Mór és Pálfi Albert által párbajra hívatta ki Nagy Károlyt a sértő cikk miatt, ez azonban a kihívást nem fogadta el; a megbízottak aztán a következő nyilatkozatot adták ki a «Márczius Tizenötödik»-ében (396. l. 99. sz. jul. 8.):

«Nagy Károl kunsági képviselő Petőfi barátunkat legközelebb olly sértéssel illette, mely a lovagiasság szabályai szerint csak fegyveres elégtétellel volt kiegyenlíthető. E szabályokat ismeri a közvélemény, megszentesítette minden mivellet nemzet legjobbjainak aláírása, s hódolni tartozik neki minden, ki a férfi névre jogot tart s ki előtt az élet nem drágább a becsületnél.

A párbaj szabályai szerint Petőfi minket segédeiül hívott fel, s mi kötelességünkhöz képest felkeresők Nagy Károlyt s felhívók őt fegyveres elégtétel adás végett.

Ő erre azt válaszolá: hogy olly emberrel, kit ő becsületlennek nyilatkoztatott, mindedig, míg be nem bizonyítja: hogy nem becsületen, víni nem fog.

Az elégtételre felhívást azonban épen e becsületenítés tette szükség-

¹ Landerer és Heckenast, Szabadsajtó-utca 583. sz. a.

gessé, de Nagy Károly ismételt felhívásunkra is, sem az általunk megajánlott gondolkodási határidőt el nem fogadta, sem segédeket, kikkel értekezzünk, ki nem nevezett, sőt Perczel Mór rendőrosztályfőnöknél Petőfit, mint életére törekvőt, jelentette.

Másnap Szeles Lajos ur Pálfi Albertnek nagy társaság előtt mondá: hogy Nagy Károl a párbajt elakarja fogadni, de csak kardra; — mi, mint a párbaj bírái, nem engedjük meg a karddal vivást, hanem kívántuk, hogy a sérelem nagyszerűségéhez képest vijjanak pisztollyal, mint a kihívás történt, — a kihívottnak a viadal eszközeit erősíteni igen, de gyöngíteni joga nem lévén. Mellybe, miután a kihívott segéde egyezni nem akart, sőt ez esetben a párbaji bíróságról is lemondott, annyival inkább: miután számos társaság előtt nyilatkozott, — ezen nyilatkozatunkkal kénytelenek vagyunk ez ügyet a közvélemény ítélete alá bocsátani.

Jókai Mór.

Pálfi Albert.»

Erre Petőfi 1848. jul. 7-én a d. e. 11 órai II. országos ülésre az asztalokra a képviselőházban egy papírlapon a következő nyilatkozatot¹ helyeztette el:

«A nemzetgyűlési követekhez. Nagy Károly, ki a kiskunsági követséget elrabolta tőlem, a Pesti Hírlap 99. számában egy cikket lopott be ellenem. E cikk egészen ő hozzám méltó, s én őt érte én hozzám méltólag vontam kérdőre, s kívántam elégtételt.

¹ A rölpap ma már ismeretlen, de a rajta levő nyilatkozat megjelent a Pesti Hírlap-ban (637. l. 103. sz. jul. 9.), a Radicallap-ban (jul. 7. 29. sz. 115. l.), a Reform-ban (jul. 9. 8. sz. 39. l.) Kiadta Halasi is: Petőfi-reliqu. 33. lap, de hibásan.

A milly szemtelen hetvenkedéssel írta Nagy Károly e cikket, olly példátlan gyávasággal tagadta meg az elégtételt, olly gyávasággal, mellynek párját nem férliak, de vén banyák életrajzában is hiába kereszük. Figyelmeztetem és kérem a nemzetgyűlési követeket, hogy e megbélyegzett emberrel senki közülök egy sorba ne üljön, nem az én irántami szivesség vagy barátság-nál, hanem azon tiszteletnél fogva, mellyel e testület magának tartozik.

Petőfi Sándor.

A Reform erre ezt a megjegyzést tette: «Mi Nagy Károly egyéniségét ismerni szerencsétlenek nem vagyunk, a Pesti Hirlapban közzétett nyilatkozatával magát nem igazolta, csak nevetlenségiről adott fényes bizonyítványt, feltesszük a népképviselők férfiaságáról, hogy olyan embert, ki mást megsérteni és elégtételt adni gyáva, e házban megszenvadni nem fognak.»

Közl: *Ferenczi Zoltán.*

Adalékok Petőfi születési helyének kérdéséhez.

«Gyulai Pál közelebbi állítása szerint Petőfi még sem Kis-Kőrösön, hanem az «Itt születtem» című költeménye szerint Félégyháza-n született, s amott csak megkereszteltetett. Együttal Gyulai megrója azon írókat, kik magokat újabban Petőfi maecenásaiént mutaták be. «Szegény Petőfi — írja végül — dacára mérész álmainak két dologról bizonyosan nem álmódott: hogy bölcsőjén, mint Homérnak városok fognak versengeni, s életírói hatszorta több Maecenast vitatnak reá, mint a mennyi Horatiusnak volt.» (Hölgyfutár, 1857. 11-ik szám.)

«Petőfi születés helye még mindig vitatárgy, mely azonban közelebb végkép el fog döntetni. Kis-Kőrösről ismét több erősítő adat érkezett, mely a költő ott születését bizonyítja, sőt Petőfi

öcsce (az ő «Istók öcsém»-je) szinte úgy emlékezik, hogy atyjok bibliájába úgy volt bejegyezve, mikép Sándor Kis-Kőrösön született. Egy füst alatt azt a szép tényt is megemlíthetjük, hogy Szabadszálláson a város megvette Petőfiék földjét, s azon egy szép faiskolat emelend, mi virágzó, gyümölcsöző faival igen kedves emléke leend a korán elveszett nagy költőnek.» (H. F. 1857. 20-ik sz.)

«A Petőfi születés helye fölötti viták be vannak végezve. Közelebb e tárgyban a leghitelesebb tanú szólamlott föl, a költő keresztanyja, Kovácsay Ferencné, ki Petőfi-t saját kezével tartá keresztviz alá, s ki jelenleg is Kecskeméten él. Szerinte is: «Petőfi Sándor 1822 dec. 31-én éjféli 12 órakor született.» (H. F. 1857. 32-ik sz.)

Cs. Gy.

Egykorú megjegyzések Petőfi műveiről 1848-ban.

I. A *Nemzeti dal*-ról.¹ A *Nemzeti Ujság* (1036. l. 662. sz. márcz. 19.) a nemzeti őrsereg fölesketéséről írván, 1848. márczius 18-dikáról, így szól: «Az elválasztott nemzeti őrsereg délután a curia udvarában mind föleskettetett. 6 órakor századonként fölosztva «Rákóczy-induló» harsogása mellett a szabadságtérre vonult, hol Nyáry Pál lelkes buzdító beszédet tartott. Ezután pedig Kacs Kovics Lajos felolvasá Petőfy (!) nemzeti dalát. S ismét ezek és ezek ajkán zengett el: hogy rabszolgák többé nem leszünk. Innét századonként ismét a városon vonult keresztül a nemzeti őrsereg a «Rákóczy-induló» lelkesítő harsogása mellett s mindenütt a nép osztatlan rokonszenvével találkozott.» (V. ö. Petőfi-muz. 1891. 43. l.)

Ugyanott (1041. l. 663. sz. márcz. 21.) szól arról, hogy Pozsonyban márcz. 16-án Gr. Ráday Gedeon főlovászmesteri helyettes elnöklete alatt szintén választmány küldetett ki, ez 17-én «éjjel 2 órakor tartott ülésében a Pesten történetekről értesítettén, azoknak eredményét nyomott értesítvényekben a közönséggel tudatá. — Ugy szinte Petőfi «Nemzeti dala» több ezer példányban kiosztatott.» (E szerint a Nemzeti dal Pozsonyban is megjelent külön lapon.)

IV. «A királyokhoz»² cz. költeményéről. Nagybányáról «egy barrikádpárti polgártárs» írja az Életképeknek (1848. 28. sz. máj. 21. a borítékon): «— A király születése napján két prédicatiót hallottam. Ist

ugy se, soha ilyly contrastot, mint e kettő volt, nem ettem. A catholicusoknál valami jézsuita papolt, igen gyalázta Petőfit, és «lángsugarakból font ostorral» szeretne volna megkorbácsolni azon «istentelen» gondolatért, hogy egyik, hihetőleg a királyi szó veszélyeztetésekor irt versében azt állítja, miszerint *nincs többé szeretett király!!!* Higyje ön polgártárs, tisztelem személyét és olvasottságát, de nézeteit nem irnám alá soha. Ha ön még ily profanusképen beszélend, meg fogom ismertetni nevét. A reformatusok egyházába mentem, ott már ugyancsak velős beszédet és a kor szelleméhez idomított logicát hallgattam végig a sötétség néhány madaraival, kiket a tiszteletes ugyancsak korpázott. Ez az ember tetőtől talpig derék hazafi, ki gondolkodását nem veti alá holmi tekintélyeknek. Figyelembe ajánljuk.»

V. *Csatadal*. (Közlöny. 1848. 193. sz. 908. l. decz. 20.)

Petőfi levele és csatadala.¹

(Olv. a képviselőház dec. 14-dikei ülésében.)

Debreczen, december 8-ikán 1848.

Képviselő polgárok! Millyen nagy

¹ E levelet Halasi is közli Pet.-reliqu. 36. l. rakva hibákkal s ezért a Közlönyben levő alakban adjuk biteles formában, kivéve, hogy az ott hiányzó dátumot is hozzátettük a Pesti Hírlap közléséből (1848. 1196. l. 245. sz. decz. 21.) Megjelent a Nemzeti Ujságban is (1848. 750. l. 190 sz. decz. 20.). Helyreigazítottuk továbbá a Közlöny hibás dátumát, mert nem a 4-diki, mint ez írja, sem az 1-sei, mint Halasi adja, hanem a decz. 14-diki ülésen olvasták fel, hol a Pesti Hírlap szerint „A ház nagy tetszéssel hallgatta” s nyomtatás-végét a honvédelmi bizottmányhoz tervé át. Az országgyűlési tár-

¹ L. még Pet.-muz. 1890. 173—178, 319—320, 365—367, 1891. 38—39. l.

² L. még Pet.-muz. 1890. 367. és 1891. 39. lap.

fontosságu lehet egy kis költemény, bizonyítja egy francia tábornok levele, ki azt írta a conventnek, hogy vagy küldjenek neki tetemes segédsereget, vagy küldjenek egy kiadást a marseilleise-ből. — Ha elég buzditónak találják önök a következő költeményt, nyomassák ki annyi példányban, a mennyit szükségesnek fognak látni, s küldjék szét országszerzte a magyar táborba. Részemről igen ohajtom, hogy, miután szigorú körülményeim elvonták egy kis időre a hadipályáról személyemet, legalább lélekben az alatt is részt vegyek nemzetem harczaiban.

Csatadal.

Trombita harsog, dob pereg:
Kész a' csatára a' sereg
előre!

gyalásról a Közlönyben a decz 14-diki ülésről ez olvasható (1848. 189. sz. decz. 16. 893. l.): Elnök (Pázmándy Dénes): Petőfi Sándortól vettem egy iratot, melyhez egy csatadal van mellékelve, mind a kettőt fel fogom olvasni. (Felolvassa, s a ház részéről tetszés nyilvánult.) Legezőlszerűbb lenne ez iratot a honvédelmi bizottmánynak átadni, hogy intézkedjék ezen verszet kinyomatása iránt (Helyes!)“ Mi a költemény szövegét a Közlöny után közöljük teljes hűséggel.

Süvit a' golyó, cseng a' kard,
Ez lelkesíti a' magyart
előre!

Föl a' zászlóval magasra,
Egész világ hadd láthassa,
előre!

Hadd lássák; és had' olvassák,
Rajta szent szó van: „Szabadság!“
előre!

A' ki magyar, a' ki vitéz,
Az ellenséggel szembe néz,
előre!

Mingyárt vitéz mihelyt magyar, —
Ó, 's az isten egyet akar,
előre!

Véres a' föld lábam alatt,
Lelőtték a' pajtásomat,
előre!

En se leszek rosszabb nála:
Berohanok a' halálba,
előre!

Ha lehull a' két kezünk is,
Ha mindnyájan itt vesszünk is,
előre!

Hogy ha el kell veszni: nosza
Mi vesszünk el, né a' haza!
előre!

Petőfi Sándor.

1 Sajnáhiba hadd helyett.

Közl.: **Ferenczi Zoltán.**

Petőfiné levele fiához és Petőfi 2 utolsó levele.

Petőfi e két utolsó levele nejéhez már megjelent s pedig először a Vasárn. Ujságban (1875. 1. szám), azután a Halasi «Petőfi-reliquiák» 86—88. lapján, azonban az 1-ső levél 13 hibával és egy kihagyással; a 2-dik 32 hibával és 5 kihagyással. Ez az oka, hogy a nemzeti múzeum birtokában levő eredetiekről újra közöljük. A Petőfiné levele itt jelenik meg először. A Petőfi 2-dik levele az utolsó irat tőle. E leveleket Török Károly kapta 1869-ben Petőfi

Zoltántól, s beküldte a Vas. Ujsághoz, honnan megérdemelt helyökre kerültek, a Petőfi-reliquiák közé a nemzeti múzeumba. Eddigél Petőfiné nejéhez csak e két levele ismeretes, a többi neje halála előtt elégette.

Szendrei Julia levele fiához.

Petőfi Zoltán fiannak halálom után
Sz. Julia.

Sándorom legutolsó két levele. Zoltán fiannak, mint legbecsebb örökséget, mit neki hagyhatok, azon szigorú

kikötéssel, hogy azokat soha, semmi szín alatt kinyomatni meg ne engedje. — (Örö)-köseinek szinte csak ezen feltétel alatt hagyományozza, miután édes atyjának ez volt számtalanszor nyilvánított akarata, hogy halta után semmi nemű levelei ne bocsáttassanak a közönség elé. Meg ne szegje tehát atyjának és anyjának végakarátát.

Szendrey Julia.

Petőfi levelei.

I.

Petőfi Sándornénak

Tordán

a református papnál Miklós Miklósnál.

Maros-Vásárhely, jul. 22. 1849.

Kedves lelkem Juliskám, késő este van. Az imént értünk ide. Holnap korán reggel indulunk Udvarhelyre. Bem utósó levelét Brassótól fél napi járó földre írta ide ezelőtt három nappal. Nem tudom, hol kapjuk meg? talán Brassóban vagy már azon is túl.

Tisztelem Miklósekat.

Csókollak titeket, szentségeim.

Irni fogok, valahányszor lehet.

Légy nyugodt és békétűrő, a mennyire lehetsz.

Higgy!

Remélj!

Szeress!

a síríg és a síron túl örökre
hűséges férjed

Sándor.

II.

Maros-Vásárhely, jul. 29. 1849

Kedves édes Juliskám, e szempillantásban értem ide vissza hat napi szakadatlan utazás után. Fáradt vagyok; kezem ugy reszket, alig bírom a tollat. Megkaptad-e előbbeni két levelemet? egyiket innen, a másikat Kézdi-Vásárhelyről írtam. Elmondom röviden utamat. Itt halottuk, hogy Bem egy csapattal Moldvába ment. Utána rugaszkodtunk Udvarhely, Csíkszerda, Kézdi-Vásárhely, Bereczk felé; ott találkoztam vele, már visszajött Moldvából, hova lázító proclamatiókat vitt be a ráadásul kegyetlenül megdöngetett négy ezer orosz egy zászlóaljjal. Bereczken jön hozzá a tudósítás, hogy Szász-Régen-

nél megverték a mieinket, s ezek borzasztóan szétfutottak, vágatott tehát ide a bajt helyrehozni Kézdi-Vásárhelyen, Sepsi-Szentgyörgyön, az Erdővidéken, Udvarhelyen keresztül; én vele. Robantunk szinte megállás nélkül. Iszonyú út volt. Most vagy két napig itt leszünk, míg a sereget egy kissé rendbe szedi, aztán mit teszünk? ő tudja. Előbbeni levelemben írtam, hogy Csík-Szerdának és Kézdi-Vásárhelynek gyönyörű vidéke van; Sepsi-Szentgyörgy talán még szebb, a város is jobban tetszik. Majd körülményesebben megvizsgáljuk, ha együtt utazzuk be Háromszéket, mint a fészket rakni akaró fecskék. Bemmél Bereczken találkoztam; megálltam hintaja mellett, s köszöntem neki, ő oda pillant, megismer, elkialtja magát és kinyújtja felém karjait, én fölugrom, nyakába borúltam, összeöleltük és csókoltuk egymást, „mon fiú, mon fiú, mon fiú!” szolt az öreg sírva. A körülálló népség azt kérdezte Egressi Gábortól, hogy „fia ez a generálisnak?” Most még sokkal nyájásabb, szivesebb, atyaiabb írántam, mint eddig, pedig eddig is az volt. Ma azt mondta a másik segédtisztnak: „Melden Sie dem Kriegsministerium, aber geben Sie Acht, melden Sie das wörtlich: Mein Adjutant der Major Petőfi, welcher abgedankt hat wegen der schändlichen Behandlung des Generals Klapka, ist wieder in Dienst getreten“. Szinte ma az utban mondta, hogy neked itt Maros-Vásárhelyt csimáljunk szállást, s ide hozzalak. Nekem is ez a fő vágyam, de míg erősebb lábra nem állunk a szomszédban levő oroszok irányában, addig ezt tenni nem merem. Csak két mérföldnyire vannak innen, s az ide valók a napokban is szétfutottak, mint a csirkék. De mihelyt némileg biztos lesz e hely, az lesz első dolgom, meg lehetsz felőle győződve. Hogyan vagytok, kedves édes imádott lelkeim? ha én hallhatnék valamit felőletek! ha lehet, ha valahogy szerét ejtheted, írj, csak egy szöcskét is, édes anygálom. En nem mulasztom el az arra menő alkalmakat. Szopik-e még a fiam? válaszszátok el minél előbb, s tanítad beszélni, hogy meglepjen. Csókolom a lelketeket és szíveteket miljomszor számtalanszor

imádó férjed

Sándor.

Ferencai Zoltán.

Petőfi és a népiesség.

I.

(Béreczy Károlynak Arany János kisebb költeményeiről írt cikkéből. Pesti Napló 1856. jul. 18. 346—1929. sz.): «Igy kezdődött a nemzet és nép eszméjének — a későbbi események folytán végérvényre fejlett — assimilatioja; így történt az, hogy midőn — Vörösmarty-, Czuczor- és Erdélyinek a magyar formáért küzdései után — *Petőfi* lángelke e formát megtalálta s ezt ép szelleme erőteljes kifejezésével töltte meg: a nemzet e tösgyökeres magyar költészetet testéből való testnek és véreből való vérnek vallá, s mert az eddigi idegen formák közt megszokta azt, a mi *magyar*, a *nép-nél* keresni, más részt pedig önmagát ép a magyarsági hajlam miatt a *néppel* azonosítá, az új magyar költészeti korszak megalapítóját s a vele egykorú és egyirányú *Tompát*, népköltőknek nevezte.

En e két jeles egyikét sem tartom népköltőnek. Népköltő szerintem az, kinek a nép (plebs) felfogásához, érzelem- és eszmeköréhez mért s a nép jargonjában írt dalait (mint a francia Lasminéit s mint néhány württembergi, ausztriai és más német költőit) műhelyekben és gyárakban és eke után mindenütt dalolják, de néha a műveltebb körök is olvasák: míg Petőfi és Tompa költeményeinek legnagyobb része megfordítva a műveltebb körök élménye, s még néhány népies daluk is sokkal gyakrabban hangzik hangversenyekben és zongoránál, mint a gyalu- vagy az eke szarva mellett. De a fictio megvolt, az t. i., hogy a közép osztályban aránytalanul s gyorsan nagygyá fejlődött *magyar* olvasó közönség: *nép* s az ily értelemben veendő

népszerűség a nemzet tiszta, ép, erős hangu *magyar* költőit *népköltőknek* nevezte el.

Az a magyar tárgyat magyar forma- és szellemben dalló költészet az eddigi németes zamatu subjectiv panaszokat a térről már 1848 előtt leszorítá, mennyivel inkább kellett ezen iránynak a gyászos emlékü évek eseményei után kifejlődni! Egy részt, a vihar estéjén és utóborulatában saját *én-jéről* önvád nélkül senkiséim beszélhetett, sőt az óriási lények tövében minden ezeken túl eső tárgy eltörpült; másrészt a honfi bű a viszonyok természeténél fogva nem nyilatkozhatott szabad választású szavalati költészetben.

Annál nagyobbá vált tehát a tódulat az ugynevezett *népies* felé s most inkább mint valaha lőn érvényessé az ok, hogy a népben van a magyarság s ennek — mint a nemzeti lét föfeltételének — fentartására és fejlesztésére egyedüli tényszerű az irodalom maradt fenn.

És jöttek a formatálenum embeerei, kik — mint Tompa gyönyörű regéjében az árvaleánynak levágott és szélnek szórt szőke hajából az árvalyánhaj — a Petőfi által üresen hagyott téren vadul burjánzottak fel. Az árvalyánhaj rövid életű növény, néhány napon át — míg barkássá nem foszlik — első pillanatra hasonlít is a szőke hajhoz s csomóba kötve alkalmas arra, hogy a pitykés dolmány feletti pörge kalap mellé tűzessék: de durva szára s mellékágai hamar emlékeztetnek arra, hogy csak a *neve* haj s nem bír az árvaleány fejről lehullámozott *valódi* hajnak sem épsége-, sem ruganyossága-, sem szépsége-, sem életerejével.

II.

(Greguss Ágostnak Eszmezsere a «népiesség» ügyében cz. cikkéből. Pesti Napló 1856. jul. 22. 350—1933-ik szám.): «Mondta volna Salamon ur,¹ hogy Arany és Petőfi nem csupán népies költeményeket irtak, de irtak olyanokat is, melyek nem népiesek, s hogy ennél fogva ezen költőket nem csupán mint népies költőket kell az ítéletnek tekintetbe venni: akkor azt mondanók, hogy igaza van. De Salamon ur nem elégszik meg azzal, hogy a «népies»

¹ Salamon Ferencz.

szónak használatában történt visszaélést megigazítsa, hanem ezen véglethől átszökik, ellenkező véglethe s azt mondja, hogy a «népies» szó használata — a költészetben — mindig visszaélés.»

A magyar nagyon hajlandó a bálványozásra, s így könnyen esik egy véglethől a másikba. Bálványozták *Vörösmartyt* a maga korában, bálványozták *Petőfit*, s alkalmasint bálványozni fogják most *Aranyt*»

Csernátoni Gy.

Czélzások és vonatkozások Petőfire az 50-es évek lapjaiban.

VII.

A „Pesti Napló” 1856-ki folyamából:

«Fiúi kedves ajándékba kaptam Gyergyai ur nyelvészeti jeles értekezését «A Magyar Nyelv Sajátságairól», melyet annyiaval nagyobb figyelemmel olvastam át, mennyiben hivatalom szünóráiban most is örömet foglalkozom az effélékkel. Igazi kincs e munkácska a magyar prózára nézve. — Gyergyai e tekintetben még az lehet, mi Petőfi volt dalszerű formáival, assonanceival, s caesurájával a magyar versírásban: irányadó s átalakító a magyaros tiszta szólásmódban.» E sorokhoz a szerkesztő csilag alatt a következő megjegyzést fűzi: «E hasonlítás kissé sánta: mert költő hatását (a verses nyelvben) csak jeles prozaikusz hatásával (a prózában) hozhatni hasonlatba, t. i. gyakorlati eljárást gyakorlatival. A nyelvész elméleti téren áll, s közvetve hathat mind a versre, mind a prózára. Hevesebb volna egyébiránt Petőfi he-

lyett Aranyt említeni, kinek a magyar verse nézve sokkal többet köszönünk és pedig nemcsak a gyakorlat, de az elmélet terén is. Szerk.»

(P. N. 1856. decz. 23. 499—2082. szám. V. L. «Igénytelen szózat» cz. cikkéből.)

«Szónok nemzet a magyar: a szónokiasság nagyon átment költészetünkbe is, mely általában véve retorikus jellemű. Nagyon szeretjük a szép szót, s elég bajunkra vált, hogy elfogadtuk akkor is, midőn semmi egyéb nem rejtett alatta, s megelégtünk az üres, de cifra hüvellyel. A szónoki elem tetőzetét Vörösmarty költészetében látni, kit a magyar méltán nevezhet szónokköltőjének. Nagyon megvan ez elem Berzenyiben, megvan a két Kisfaludyban is; sőt elkapta többször *Petőfit* is. E sajátságnak tulajdoníthatni sok részben, hogy költészetünkben oly kevés a kedélyesség. Aranyban nincs retorika, ő csupa kedély.»

(P. N. 1856. jun. 4. 302—1885. szám. Greguss Ágost «Arany János kisebb költeményeiről» irt cikkéből.)

... «A poézis olyan egészen szellemi dolog, hogy a legnagyobb, legeredetibb költőnél is a stylt és modort csak egy beretvaél, egy Wollastoni platinszál különbözteti meg; utánzójánál pedig a vélt styl csalahatatlannul, kimaradhatatlannul modorrá fog devalválódni. Tekintsük csak Homert és Virgilt, Petrarcat és Bembot, Schillert és Körnert, Petőfit és Lisznyait stb.»

(P. N. 1856. jun. 18. 316—1899. szám. Brassai «Classicismus és Romanticismus» III. cz. cikkéből.)

«— A «Családi lapok» legutóbbi számában Pájer Antal ur Lévai költeményeinek 2-ik kötetét bírálván, e bírálatban következő tételt olvashatunk. «Csokonayt, Kisfaludy Károlyt, Kazinczyt, Kölcseyt, Czuczort, Bajzát, Vörösmartyt, Vachot Sándort, Tompát, Kunost, Petőfit, Tárkányit, Sujánszkyt s több másokat, mint egy megállapított classica i iskola elismert csillagait, nem is kell említenem, mert hiszen ezek már mindannyian a legtisztább mértékben irtak.»

(P. N. 1856. jul. 12. 340—1923. sz. a Pesti Napló cz. rovatból.)

«Valahányszor egy Heine, egy Schiller, Göthe, egy Petőfi és Arany költeményeit forgatom, megrendül bennem a lélek s oly jól esik me-

rengennem a szabad költészet világában... Eszembe jut a nép, melynek kedélyét festik, gondolatját képezik e költemények, és leborulok e nagy nevek előtt.

Valahányszor egy Schubert rajnai bordalait, Rossini, Verdi, Meyerbeer nagyszerű dalműveit hallgatom, önkéntelen elszorul keblem az élvezet mellett, és kérdelem magamtól: mikor születik a magyar zeneirodalomban oly ember, mint Petőfi, mint Arany a költészetben.

Pedig ki tudja, nem él-e már ez ember, azért hogy nem ismerjük?»

(P. N. 1856. jul. 16. 344—1927. sz. Matók Béla. Egy pár szó a «Magyar Zene» ügyében cz. cikkéből.)

.... «A valódi tehetségnek az ifjuság nem szolgál ólomsúly gyanánt, sőt emeli röptét! A magyar színészet szerintetek még pályájában volt (?) midőn Katona «Bánk-bán»-t irta. S nincsenek-e más íróink is a kik megütik az európai mértéket? Említsem-e Eötvöst, Kölcseyt, Szalayt, Telekit, vagy tisztán a szép irodalom terén Aranyt, Petőfit, Tompát és Vörösmartyt? Ah, valóban ti vagytok a kegyetlenek, kik ily nevek után irodalmunk gyermekeveiről beszéltek, melyek különös kimélest követelnek!»

(P. N. 1856. jan. 18. 173—1756. sz. Csengery Antal «A kritika és a Théâtre Français 1855-ben» című cikkéből.)

Csernátóni Gyula.

Petőfi a márcziusi napokban.

I.

Petőfi magatartását a márcz. 30-diki királyi leirrattal szemben már bőven kifejtettük folyóiratunkban,¹

¹ L. „Petőfi a márcz. napokban“ című

azonban az akkori hangulat s viszont a Petőfi álláspontja megismertetésére

cikkünket Pet.-muz. 1890. 193., 257., 321. s kivált VIII. p. a. 321—338. l. és 1891. 23—28. l.

adjuk a *Nemzeti Ujság* (1848. ápr. 1., 671. sz.) után is, az ápril 1-sei megyei választmányi, csendfentartó választmányi és népgyűlés rövid leírását, viszont Petőfi álláspontjának jelzését, melyre akkor nagy súlyt tettek s épen azért több lap foglalkozott Petőfi felfogásával ez ügyben.

«Népköltőnk Petőfi, mondja a Nemzeti Ujságban Birányi, kinek keblében magasztos honszeretet él, szinte többet kívánt, és megmosván kezeit, a felelősséget reánk hárította. Szívesen elvállaljuk. Még a vörös színt is — a vérszínét, melyet a nemzeti színek helyett sokan feltűztek, mely már nagy aggodalmat gerjesztett a polgárságban — bölcs tanácsadó szavakra önként letépték az illetők. Mennyei érzést fakasztott szívünkben e példátlan egyetértésre jutás! Hála-ímat mondtunk magunkban az éghez, hogy megmentett a pártviszály szörnyétől.»

Magáról az ülés lefolyásáról, mely ápril 1-én Pesten a megyei választmány ülésén tartatott a megyeházán, azt mondja, hogy «tömeges népsokaság sereglett» oda. Minden attól függött, hogy elfogadtatik-e vagy nem a leirat. Mellette szólt Nyáry, Irinyi József, Stuller Ferencz és Patay József; ellene Irányi Dániel, ki azt monda, hogy mert ápril 1-seje, «boldondá akarják tenni a nemzetet». Azonban a királyi leirat iránti ellen-szenv nem csekély volt még azokban is, kik védelmezték. «Nem azért fogadták el a leiratot, mintha az kielégítő volna, hanem mivel választaniok kellett elfogadás és — végtaglalatban — polgárháboru közt.»

«És megfeszítők egész erőnket, hogy a leirat elfogadtassék», — teszi hozzá s a kik nem voltak egy véleményen, ezt fölállozták a béke okaért. Ezt

tette Petőfi is, mint Birányi mondja. A veres szalagot, melyet akkor mint a respüblicai hitvallás jelvényét tekintettek, 1848 márcz. 30-án az éjjeli aggodalmakra kezdtek föltűzni. Azonban az ápril 1-én tartott délelőtti gyűlés után is az ifjak közül sokan még viselték karjukon vagy fövegőkön a veres szalagot, mire az nap d. e. 12 óra tájban nagy néptömeg megrohanta a váczi-, kigyó- és úri-utcán őket, szalagjaikat letépte s az ifjakat védő nemzetőrökre is kezét emelt. E tettet minden lap megróttá s az ifjak aztán letették a vörös szalagot. Ez az aránylag jelentéktelen körülmény azonban élénken jellemzi a hangulatot, mely tehát nagyon loyális és békés volt.

Ezt igazolta a pestvárosi központi választm. ülés is ugyanazon a napon d. u. 3 órakor a városházán, hol Perczel Mór, Nyáry Pál, Emődy Dániel felszólalásaikban elfogadásra ajánlták a leíratot. Irányi itt is ellene szólt. Erre Tóth Gáspár és Kacs Kovács Lajos, mint a pesti polgárok küldöttei, kijelentették, hogy ha a leírat el nem fogadtatnék, a polgárok tovább a választmányt nem fogják támogatni. Erre a kir. leíratban megnyugvást s a minisztériumnak bizalmát szavazának. Innen az 5 órára hirdetett népgyűlésre ment a választmány.¹ A veres szalag miatt azonban utóbb is történtek kellemetlenségek, úgy, hogy a központi választmány fölhíva érezte magát ez iránt proclamatiót bocsátni ki ápr. 9-én a d. u. 5 órai népgyűlésen, melyben kimondja, hogy «senki se támadja meg társát a vörös színek viseléséért. Ez nem jogos. Nem szabad».²

¹ *Nemzeti Ujság*. 1848. 1189. 1. 672. sz. ápr. 6. Bulyovszky Gyula cikke.

² U. ott. 1209. 1.

II.

A márcz. 15-ikén kiküldött pestvárosi bizottság névsorát folyóiratunk közölte részben (Pet.-muz. 1890. 268, 270, 323. l.) E névsor azonban nem teljes, mert kevesebbet foglal magában a valónál. A bizottság tagjai márcz. 15-én csak a következők voltak: Rottenbiller Leopold, elnök, Klauzál Gábor, Nyáry Pál, Egressy Samu, Irinyi József, Staffenberger István, Molnár György, Vasváry Pál, Petőfi Sándor, Gyurkovics Máté, Kacs-kovics Lajos. (L. Pet.-muz. 1890. 268. l.) A Pesten, 1848 márczius 16-án tartott városi közgyűlés azonban, a mint ez nevezé, «a rend és közcsend föntartása tekintetében ki-nevezett választmányba» még beválasztá a következő tagokat: Nádossy István, Gross Ferencz, Borsody Endre, Emmerling Károly, Burgmann Károly, Gieszriegl József, Beliczay Imre, Müller József, Vecsey Sándor, Aul József, Ilkey Sándor, Jókay Mór, Emődy Dániel, Csányi László, Kendelényi Károly, Székely Gábor, Bul-yovszky Gyula, Oroszhegyi Jóska, Sükey Károly, Sebő Antal, Vidacs János, Degré Alajos, Szegfy Mór, Magyar Mihály, Egressy Gábor, Kelety Zsigmond, Mocsóry János, Justh Manó, Szamvald Gyula, Sauer Ig-

nác, Bugát Pál, Csasz Márton, Balassa János, Halász Géza, Flór Ferencz, Pólya József, Székács József, Peczelt Ottó, Vörösmarty Mihály, Eötvös József, Kunvalder János, Török Pál, Szántófy Antal, Margó György, Mavromaty Jozafát, Hainik Pál, Aigner Ferencz, Landerer Lajos, Kas-selik Endre.

E bizottság maga magát is külön-féleképen nevezte, még inkább más-sok. Magát azonban rendesen így írta: «A rend föntartására megbízott pestvárosi állandó választmány», utóbb röviden: «A pestmegyei rendreügyelő bizottmány» vagy «választmány.» A lapok «központi választmány»-nak, «állandó választmány»-nak s Petőfi «comité du salut public»-nak nevezé.

Még csak röviden azt jegyezzük meg, hogy e választmány működése a minisztérium Pestre jöveteléig tartott. A minisztérium ápr. 14-én este 1 $\frac{1}{4}$ 10-kor érkezett meg, mire ápril 15-én a d. u. 4—6-ig tartó ülésen Rottenbiller, az elnök, miután a vá-lasztmány az utolsó proclamatiot ki-adta «a kézműves segédekhez»: «az állandó választmány működését vég-zésileg kijelenté.»¹

Ferenczi Zoltán.

¹ Nemzeti Ujság. 1848. 1228. l. 680. sz. ápril 18.

Petőfi-adomák.

Az 1856-iki Hölgyfutár 24 ik számában Színi Károly egy hosszabb ismertetést kezd meg a Vajda János költeményeiről, a melynek általános részébe az alábbi két apróságot is beleszői: „Eszembe jut egy házas barátom, ki szép nőt vett és látogatni jött; elmondta neki Petőfi magas költeményét feleségéhez. „Minek nevezélek?...“ Vártam a hatást. Ő neki

eszébe jutott felesége és arról a bornyuja — s felsóhajtott: betegem hagyta a bornyum odahaza, vajjon nem döglött-e meg!”

„Egy másik, midőn Petőfit megvettem 4 frtéért, azt mondta nekem: nem jobb lett volna-e azon egy bornyut venni?... Én ő rajta csudálkoztam, ő meg én rajtam.“
Cs. Gy.

A Petőfi-irodalomhoz.

A napokban jelent meg *Rakodczay* Pálnak «Prielle Kornélia élete és művészete» cz. munkája,¹ a melyben a negyedik fejezet *Petőfi és Prielle Kornélia* címet visel. A szerző érdekes egyéni reflexziókkal kísérve adja elő a nagy költő és nagy művész egymáshoz való viszonyát, melynek előzménye képpen a következőket hozza föl: «Petőfi 1846 őszén ismerkedett meg Szendrey Juliával, kit azonnal nőül is akart venni. A szülők azonban kitérőleg nyilatkoztak. A heves Petőfi most a leányt meg akarta szöktetni, mire ez nem állott rá, úgy, hogy Petőfi elkeseredetten hagyta ott Erdődöt s Debreczenen át Pestre utazott. Itt, Debreczenben esett meg az, hogy Petőfi Prielle Kornéliába szeretett s feleségül is akarta venni.» E nevezetes momentum, írja Rakodczay, egész a legújabb időkig a Zilahi Károly előadásában tartotta fenn magát, ki azonban az eseményt «a mindent elferdítő, indokaiból kivetkeztető fáma után indulva» írta le. Ezután terjedelmesen ismerteti a Prielle Kornélia saját elbeszélését, a mely 1879-ben jelent meg a Szana Tamás-féle «Koszoru»-ban. Rakodczay ezt tartja a leghitelesebbnek, mert pszichológiai-lag is indokolva látja benne Petőfi lépését, mely a Zilahi előadásából közönséges hobortnak tűnik föl. — «Prielle Kornélia e közlése a lehető legőszintébb Az ő jellemzésével az egész epizód emberi dolog, melyben egyik fél sem szorúl mentegetésre.» A P. K. elbeszélésével kapcsolatosan sikerrel polemizál

¹ Prielle Kornélia élete és művészete. 30 éves színi pályája emlékeül. Írta Rakodczay Pál. 7. képpel. Budapest. 1891. Singer és Wolfner könyvkereskedése. VIII. r. 229 lap. Ára 2 frt.

a szerző Gyulaival, a ki «szóba sem áll a művésznő vallomásaival, a melyek ma, ő lévén az egyik érdekelt fél, (a másik már halott) egyedül igazítanak útba. Gyulai azon közleményre alapítja föltevését, melyet Szendrey Juliától hallott, kinek az eseményt később férje, Petőfi mesélte el. E közlemény után indulva Gyulai azt állítja, hogy Petőfi Erdődön tapasztalt keserősége után boszúból kérte meg P. K. kezét, hogy az erdői hűtlent megtréfálja. Ez olyan mesterkelt lélektani rugó volna, melyet Gyulai drámákban és vigjátékokban kérlelhetlenül ostorozna. . . . «Igen de boszuálló volt-e máskülönbén Petőfi?» teszi föl hosszabb fejtegetés után a kérdést a szerző. «Erről sohasem hallottunk semmit. És valóban nemesebb- és rokonszenvesebbnek találjuk Petőfit Zilahi indokolásával, mely szerint olyan hobortos bolond volt, ki valakit egy futó percz alatt volt képes megszeretni avagy meggyűlölni, mint Gyulai azon föltevésével, hogy tette indoka boszu volt. . . . Az életrajzíró ne kivételes, gonosz órákat, hanem rendszert keressen hőse jellemében, ha ezt magyarázni törekszik. Ez a rendszer Petőfinél inkább a lobbanékonyság, mint a démonias boszu érzülete volt. A Prielle-episod nem kivételes. Maga Petőfi beszél el meghatóan, hogy azon imádott leánynak, kire «Cziprus-lombjait» írta, sirjától jöve, egy arra menő szép leányban is tudott gyönyörködni.» Végül közli és megjegyzésekkel kíséri a szerző Jókainak a Petőfi-társaság 1891 januári közülésén felolvasott «Petőfi eszmecsirái» cz. emlékrájából is az erre vonatkozó részletet.

Cs. Gy.

Vonatkozások Petőfőre.

CVI. *Nemzeti Ujság*. (1848. 924. l. 634. sz. jan. 30.) «— A «Hon-derü» jövő fél évvel minden *esetre* átalakuláson fog keresztül esni. Jelenlegi kiadója már megkérte báró E. J.-et, mint szinte a jeles költő P—yt, de ezek a szerkesztőséget el nem vállalák. Ki fogja majd végre is elvállalni, az még eddigelé mély titok.» (E hír érdekes. E szerint a kiadó és szerkesztő, Petrichevich Horváth Lázár maga kívánta lapját ellenzéki szelleművé tenni s Eötvöst vagy Petőfit nyerni meg szerkesztőnek, kinek csak rövid idővel legnagyobb ellen-sége volt.)

CVII. *U. az* az 1848. márcz. 16-diki ünnepélyről szólván, ezt írja: «— *Petőfi* a népköltő arcképe Emich könyvkereskedése fölött teljesen megvilágítva díszlik; fölötte ez áll: **szabadság, egyenlőség, egyetértés**. A katonai laktanyák mind ki vannak világítva. A nemzeti nagy ünnepet ők is értik.» (V. ö. Pet.-muz. 1890. 272. l.)

CVIII. *U. az* (1848. 1063. l. 167. sz. márcz. 28.) *Petőfit* «a szabadság bátor s tettere buzdító bajnoká»-nak mondja.

CIX. Hugó Károly 1848-ban az *Életképeknek* 3 költeményt adott át kiadás végett, de Jókai nem adta ki

őket, mert majdnem értelmetlen összerakásai a szavaknak. Utóbb azonban Hugó azt említvén, hogy «meg akarja holmi Vörösmartyknak és Petőfiknek mutatni, hogy mint kell jó magyar verseket írni», annál is inkább kiadta őket, mert szerző maga sürgette s mert ugyanakkor a *Spiegel* című pesti német lapban szidta Hugó Magyarországot, melyről pedig egész ömlengéssel szól e költeményekben. (Életképek. 1848. I. 56. és 89. l.)

CX. *Petőfiné* az *Életképekben* (1848. I. 16. l. jan. 2. l. sz.) «Halhatatlanság» cz. alatt egy elmefuttatást adott, melyet utóbb folyóiratunk is közölni fog. Utóbb a «Divateszmék» cz. cikkben (871.), mely alá «Sarlota» van jegyezve, ez olvasható: «Végül édes Rózám azon felszólításodra: hogy e lapok szerkesztőjét kérjem fel miszerint olvasóit bár mentül többször örvendeztesse meg a szeretetreméltó *Petőfi* Julia elmeszüleményeivel, meg kell jegyeznem: hogy e kérelem fölösleges volna, miután a szerkesztő jól tudja: hogy ez óhajítás általános.» Erre a szerkesztő csillag alatt ezt jegyzi meg: «S ez óhajításban legnagyobb részt veszen maga a **szerkesztő**.»

Ferenczi Zoltán.

Melléklet.

E füzetünkhöz mellékeljük *Petőfi* „A Helység kalapácsa” első kiadásának képes boríték-lapjait E kiadás bibliographiai leírását adtuk volt a Pet.-muz. 1890. 352. l. IV. sz. a. Mellékletünk, mely pontos és

hű másolata az eredetinek, a „Közművelődés” nyomda kömetező műhelyében készült Kolozsvárt. Általános hit, hogy e rajzokat maga *Petőfi* rajzolta s Grimm Vince ezek után rajzolta köre.

Tudnivaló.

Folyóiratunk ez évi folyama *Horatsik János* könyvkereskedő és kiadó kiadásában jelenik meg Kolozsvárt. Az előfizetések tehát hozzá intézendők. A *Petőfi*-muzeum megjelenik minden két hónap-

ban, tehát január, márczius, május, július, szeptember és november 1-én 1½—2 íven facsimilekkel és *Petőfi* életére vonatkozó műmellékletekkel. Előfizetési ára egész évre 2 frt 50 kr., füzetenként 50 kr.